

Изјава на Глобалната алијанса за психологија (Global Psychology Alliance - GPA) за улогата на психолозите во меѓународни кризи

Следната изјава, првично објавена од Американската психолошка асоцијација (АПА) на 5 јуни 2008 година и ревидирана од Глобалната алијанса за психологија (ГПА) на 31 март 2022 година, има за цел да ги ориентира психолозите кон ефективни придонеси како соодветен одговор на природните и предизвикани од човек катастрофи.

ГПА и АПА ги потврдуваат Насоките за ментално здравје и психосоцијална поддршка во услови на итни случаи (2007). [Inter-Agency Standing Committee \(IASC\) Guidelines on Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings \(2007\)](#). Целта на насоките на IASC е да овозможи планирање и координација на минимум (суштински, високоприоритетни одговори кои мора да се спроведат итно) мултисекторски хуманитарни одговори за заштита и подобрување на менталното здравје и психосоцијалната благосостојба на луѓето во текот на итни случаи. Насоките на IASC беа напишани за земјите со низок и среден приход, иако целокупната рамка се применува и за итни случаи од големи размери во земјите со високи приходи. Психолозите кои се обучени за одговор во итни случаи на природни и/или човечки предизвикани катастрофи и исто така се поврзани со воспоставена хуманитарна организација овластена да распоредува професионалци, треба да бидат запознаени со насоките на IASC.

Насоките на IASC нагласуваат дека:

- **Секој иден негувател во меѓународната заедница - вклучително и психолози - треба да работи преку воспоставена хуманитарна организација која работи на територијата засегната од кризата/катастрофата наместо да дејствува самостојно.**

о Примери на хуманитарни организации:

☞ Агенции на ОН како што се Детскиот фонд на Обединетите нации (УНИЦЕФ) и Агенцијата на Обединетите нации за бегалци (УНХЦР)

☞ Меѓународни невладини организации, како што се Меѓународниот Црвен крст и Меѓународното движење на Црвената полумесечина, Меѓународниот медицински кор и Лекари без граници

- Добронамерните странски професионалци за ментално здравје – вклучително и психолози – кои не се поврзани со хуманитарна организација се обесхрабрани да патуваат во регионите погодени од катастрофи, освен ако не ги исполнуваат следните критериуми:

- о Тие претходно работеле во услови слични на оние во кои сакаат да дејствуваат самостојно (итните случаи како што се: вооружени конфликти и природни катастрофи бараат различни вештини и не можат да се сметаат за идентични; за секоја е потребна посебна обука);

- о Тие претходно работеле надвор од сопствената социо-културна средина и ја разбираат културата и јазикот на луѓето на кои ќе им помагаат;

- о Тие имаат основна компетентност во интервенциите опфатени во насоките на IASC;

- о Тие ги разбираат или принципите на јавното здравје или оние на психологија на заедницата.

- о Тие имаат писмена покана од државата каде што се случила/се јавува вонредната состојба или писмена покана од меѓународна организација со овластување да дава услуги на локацијата која е во криза;

- о Тие се поканети да работат како дел од организација која е посветена на обезбедување одржливост на заедницата во областа која е зафатена од кризата;

- о Тие не ја фокусираат својата работа на спроведување на интервенции (т.е. клиничка работа), туку „обезбедуваат поддршка за програмите на општо ниво, вклучително и трансфер на вештини на локалниот персонал, така што интервенциите и поддршката се спроведуваат од локалниот персонал“ (IASC , 2007, стр. 74-75).

Со оглед на упатствата на IASC за ментално здравје и психосоцијална поддршка во услови за итни случаи [IASC guidelines on Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings](#) и етичка обврска да се работи во рамките на своите граници на компетентност (види IUPsyS Универзална декларација за етички принципи за психолози, Принцип 2 [IUPsyS Universal Declaration of Ethical Principles for Psychologists, Principle 2](#)), се препорачува психолози кои се надвор од регионот да **не** обезбедуваат директни услуги во странски земји за заедниците погодени од катастрофи.

Доколку се исполнети горенаведените критериуми, психологот може да направи исклучок од општото правило. Психолозите кои сакаат да ги поддржат хуманитарните напори после катастрофа предизвикана од човечки фактор или

природни катастрофи се охрабрани да бараат опции кои одговараат на изразените потреби на хуманитарните организации на лице место.

Онаму каде што се поканети психолози да придонесат, се препорачува да се обезбеди поддршка за имплементација на модели за одржлива психосоцијална интервенција каде што психологот волонтер обезбедува консултации и/или обука на локални обучувачи.

При обезбедување на консултации, обука на обучувачи и/или ресурси за процесите на закрепнување за населението погодено од вонредна состојба, важно е психолозите да ги препознаат културните и светски разлики помеѓу нивните земји, култури и искуства и контекстот на засегнатото население. Психолозите кои работат на поддршка на населението во кризни подрачја мора да бидат многу внимателни и да имаат мултикултурна перспектива при давање препораки. На пример, начините на кои луѓето доживуваат и изразуваат вознемиреност како последица на трауматски настани не се исти ширум светот. Освен тоа, разновидни се и начините за ослободување од таа неволја на начин кој се смета за соодветен и корисен.

Широк психосоцијален одговор на закрепнувањето бара разбирање и консултација со локалната заедница и одговорните за превенција и заштита на менталното здравје, како и со засегнатите групи и самите поединци. Едноставен превод на образовни концепти (на пример прикладни за Западот) и материјали не е соодветен. Наметнувањето на дијагностички категории и пристапи за третман може да биде штетно за корисниците на услугите.

Истражувачите, исто така, треба да бидат свесни за обврската да ги заштитат субјектите во меѓународните истражувања во услови на криза. Ова вклучува примена на релевантен етички кодекс и упатства за заштита на човечки субјекти ([IASC Recommendations for Conducting Ethical Mental Health and Psychosocial Research in Emergency Settings](#), 2014).

Улога на психолозите на меѓународно ниво

- Обезбедете информации, ресурси, консултации и/или обука на обучувачи**

о Психолозите со искуство во доменот на заштита на менталното здравје при катастрофи и/или јавното здравје можат да понудат да споделат соодветни

ресурси за адаптација/преведување, да се консултираат со признати хуманитарни организации и/или да понудат да обезбедат обука на колеги од странство, па потоа тие самите да ги обучуваат локалните експерти.

о Ова најдобро се постигнува преку работа со воспоставени организации, како што се националното психолошко здружение или регионални мултилатерални организации и невладини организации (на пример, Меѓународната федерација на Црвениот крст и Црвената полумесечина). Доколку преку овие организации дојде апел за помош од психолози, многу поверојатно е дека тој бил координиран со потребните агенции и инкорпориран во инфраструктурата за помош.

- **Развивање на заедничка истражувачка соработка со психолозите во погодениот регион(и)**

о Соработката која се реализира преку заедничко истражување може да им биде од помош на психолозите во проучувањето на психолошките аспекти при вонредната ситуација, поставувајќи основа за уште поефективен одговор во иднина.

о Ефикасната проценка на психолошките потреби и ресурси и евалуацијата на интервенциите во рамките на конкретни проекти се области од особено значење.

Улога на психолозите во нивните матични земји

- **Поддржете ги луѓето директно погодени од вонредната ситуација**

о Психолозите можат да се обидат, во рамки на нивните локални заедници, да пружат помош на луѓе кои биле директно погодени од предизвикана од човек или природна катастрофа.

☞ Ова може да вклучува луѓе од погодената област и оние чии најблиски биле засегнати.

☞ Може да вклучи и меѓународни хуманитарни работници кои се вратиле дома.

- **Објавување на меѓународни насоки и стандарди**

о Психолозите можат да се информираат за меѓународните психосоцијални интервенции и можат да читаат и да шират информации за меѓународните упатства и стандарди. Ова може да помогне да се обезбеди соодветен одговор.

- **Промовирајте разбирање за културните разлики во услови на трауматски настани, ефективни интервенции и стратегии за психолошка поддршка**

о Трауматскиот стрес, трауматските стресни реакции и соодветните интервенции за закрепнување на траумата се длабоко вградени во нечија култура. Меѓународниот одговор никогаш не може да биде едноставно преведување и

примена на модели или стратегии од други земји. Сите интервенции мора да се засноваат на консултации со локалните заедници и локалната експертиза и да бидат изградени на модел на одржлива интеракција.

о Психолозите мора да се информираат за културните, духовните, јазичните и националните разлики, за политичките и општествените услови кои го формираат поширокиот контекст на ситуациите на засегнатите, локалната експертиза на неа и локалните одговори на засегнатото население и да ги вклучат овие информации во нивната обука и консултации.

- **Подгответе се за иднината**

Ги повикуваме психолозите кои сакаат да пружат помош во кризни ситуации да се подготват да се стекнат со знаење за пружање психолошка помош во услови на криза. Долгорочното ангажирање на луѓе вешти за консултации и обука во областите погодени од катастрофи веројатно ќе продолжат и во годините што доаѓаат.

Потенцијал да се направи штета

Од витално значење е психологот да ја ограничи помошта во итни случаи во рамки на опсегот на сопствената експертиза. Постапувањето поинаку може да резултира со штета по оној на кого му е потребна помош, што е прекршување на етичките правила. Одговорноста на психологот да ги препознае границите е особено критична кога работи со луѓе кои се соочуваат со тешки состојби, како што се траума или посттравматско стресно нарушување (ПТСН). Презентираните симптоми варираат во зависност од социокултурниот контекст, како и ефективни интервенции. Неправилно реагирање на овие услови или обиди да се обезбедат услуги кои не се културно соодветни може да резултира со влошување на менталното здравје и посериозни реакции. (Види: Насоки за меѓународна обука за интервенции на MHPSS [Guidelines for International Training in MHPSS Interventions](#)).